

Adviezen van vijf Lady's Macbeth

Cultureel Supplement Holland Festival

Vijf actrices die Lady Macbeth hebben gespeeld, geven hun visie op het stuk van Shakespeare, dat Johan Simons regisseert bij Toneelgroep Amsterdam.

Kester Freriks

Je wilt grootheid, maar mist het kwaad dat daarvoor nodig is. Ik zal moed in je oren gieten." Met deze woorden vuurt Lady Macbeth haar man aan een koningsmoord te begaan in Shakespeares tragedie *Macbeth* (1603). De Lady verjaagt met haar „felle tong” alle twijfel van generaal Macbeth.

In de theatergeschiedenis staat de Lady te boek als het zwarte brein, de kwade geest achter de moord die Macbeth pleegt op koning Duncan van Schotland om de troon te veroveren. Zij is de ambitieuze, genadeloze vrouw die haar man ophitst. Een vals serpent? Of toch een liefdevolle vrouw die het beste met haar man voorheeft? Samen koning en koningin van Schotland worden, dat is haar droom.

Maar is de moord eenmaal gepleegd dan ontpopt Macbeth zich tot een bloeddorstige moordenaar die wachters, vrienden en zelfs kinderen wreed om het leven brengt. Aan zijn moorden komt geen einde. Ook hiervoor zou Lady Macbeth de verantwoordelijkheid dragen.

Is dit harde oordeel terecht? Draagt de eerzuchtige Lady de schuld van al het kwaad in *Macbeth*? Nu de voorstelling bij Toneelgroep Amsterdam in de regie van Johan Simons tijdens het Holland Festival in première gaat, geven vijf actrices die Lady Macbeth vertolkten hun visie. Ook dienen zij de Schotse moordenaar van advies. Fedja van Huêt vervult de titelrol en Chris Nietvelt is Lady Macbeth. Vijfentwintig jaar geleden speelde ze ook de Lady bij het gezelschap De Tijd in de regie van Ivo van Hove. Theaterbezoekers van toen herinneren zich nog het oerbeeld van die voorstelling:

Lucas Vandervost als Macbeth zat hoog op een reusachtige Belgische knol. Dat was de troon voor koning en koningin Macbeth.

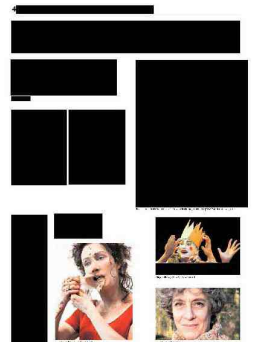
Macbeth door Toneelgroep Amsterdam. Première: 10 juni Stadsschouwburg Amsterdam. Inl.: tga.nl

Chris Nietvelt
‘Macht is verrukkelijk’

Lady Macbeth handelt uit liefde; zij is de kompaan van Macbeth. Op de heide hebben drie heksen hem voorspeld dat hij de koningskroon zal dragen. Zijn vrouw gunt hem dit geluk. Ik denk dat ze een goed huwelijk hebben, maar niet volmaakt. Om hun liefde

nieuwe gloed te geven, stimuleert ze de ambitie van haar man. Ze geeft hem een zetje, zegt tegen hem: „Kom op, doe het nou, ben jij soms een zwakkeling?” Ik speel nu meer dan in mijn vorige vertolking de machtswellust in een relatie. Macht is verrukkelijk. Toen durfde ik dat niet. Geloofde ik nog in de romantiek van de liefde.

„Maar Macbeth gaat zich aan moorden te buiten. Dat is niet volgens plan. Macbeth is als een Vietnam-veteraan: eenmaal bloed geroken en geproefd, altijd verslaafd aan bloedvergieten. Hij kan niet terug. De machinerie van geweld is in gang gezet. Hieraan gaat de Lady ten onder. Ze is van haar hart en haar man beroofd en pleegt zelfmoord. Lady Macbeth is niet puur slecht of een vals loeder. Zo eenzijdig is het niet. Uit liefde wil ze haar man bij zich houden. Ik zou Macbeth willen adviseren: ‘Zoek de logica in de waanzin.’ Maar eigenlijk is het dan al te laat.’

Mirjam Stolwijk

‘Hun band is gesmeed in de hel’

Het is een magisch pact dat de Lady en Macbeth sluiten. Zij is berekender en ambitieuzer dan Macbeth, maar niet harder. Ze handelt ook uit eigenbelang, we moeten haar niet al te weekhartig maken. De band die zij samen hebben, is gesmeed in de hel. Ik speelde tweemaal Lady Macbeth, de eerste keer bij De Appel in 1999 en vijf jaar later in een poppenkastvoorstelling bij het Noord Nederlands Toneel. In die laatste voorstelling waren alle personages als poppen die door een hand werden bestuurd. Dat klopt mooi met de inhoud: de Lady en haar Macbeth zijn willoze prooien in handen van kwade machten als eerzucht, jaloezie en machtsghonger.

„Lady Macbeth heeft haar man overschat. Ze dacht dat hij de koningsmoord aankon, maar hij gaat aan argwaan en paranoia te gronde. Om zichzelf te beschermen tegen vermeende verraders begaat Macbeth moord na moord. Hij waadt door steeds dieper poelen van bloed. Dat drijft hen uit elkaar. Voor mij is Lady Macbeth een tragische vrouw, verlangend naar liefde en geluk. Ze is geen keiharde zakenvrouw, anders zou ze aan het einde geen zelfmoord plegen. Ze raken elkaar kwijt op de golven van de waanzin. Als ik als Lady aan de Lord een advies zou geven, dan dit: ‘Een beetje slechtheid kan geen kwaad, maar er zijn grenzen.’

pers op van de brief van Macbeth waarin hij de voorspelling van de heksen memoreert. Dat was het enige moment waarin iets dierlijks zat, ik voelde me een insect dat zichzelf probeert uit te wissen. Een tip voor deze nieuwe Macbeth heb ik niet. Alleen dat de Lady geen echte vrouw zou zijn, dat kan nu niet meer. Alle vrouwen bij Shakespeare zijn echte vrouwen. Ik zou zeggen: ‘Think hard boys!’

Catherine ten Bruggencate

‘Haar borsten zijn wapens’

In de versie van 2001 bij het Ro Theater, geregisseerd door Alize Zandwijk, speelde het verloren kind van de Lady een belangrijke rol. Ik denk dat Shakespeare dat als een vloek meegaf aan het echtpaar. In de regie werd ik tot asexualiteit veroordeeld. Daardoor was de Lady-rol voor mij een eenzaam avontuur. Ik ben ervan overtuigd dat ze haar man onder druk zet door hem haar lichaam te onthouden. Maar ze is geen mannelijke vrouw, zoals vaak wordt beweerd. Ze smeekt zelfs de kwade geesten om haar borsten te vullen met gif in plaats van melk. Nou, een vrouwelijker wapen dan borsten ken ik niet.

„In de beroemde waanzinsscène waarin de Lady slaapwandelt en Duncans bloed van haar handen probeert te wissen, at ik de snip-

Marieke Heebink

‘Bid tot de goden, dit stuk is behekt’

Lady Macbeth is zeker niet de aanstichtster van het kwaad. Van haar man krijgt ze een brief dat de heksen hem het koningschap voorspellen. Het kwaad is dus al geschied voordat de voorstelling begint. De Lady heeft een kind verloren en de leegte die hierdoor is ontstaan, zet ze om in ambitie en razernij. In de visie van regisseur Gerardjan Rijnders bij Toneelgroep Amsterdam in 2001 zou het koningschap de bezegeling van de liefde zijn. Maar ze verliezen elkaar in een moeras van schuld en bloed. We zagen het als een huwelijksdrama dat draait om het gemis van een kind. Daarom was ik als de Lady in de waanzinsscène hoogzwanger met een dikke buik.

„Over het stuk ligt een doem. De première ervan is altijd beladen met onheil en rampspoed. Bij onze première stormde het buiten zo verschrikkelijk, dat we ons nauwelijks verstaanbaar konden maken. Bovendien verslikte Pierre Bokma zich in het water, waarmee Macbeth zich schoonspoelde. En dat sloeg op zijn stem. Daarom zou ik tegen de Macbeth-speler willen zeggen: ‘Bid van tevoren tot de goden, want het stuk is behekt.’

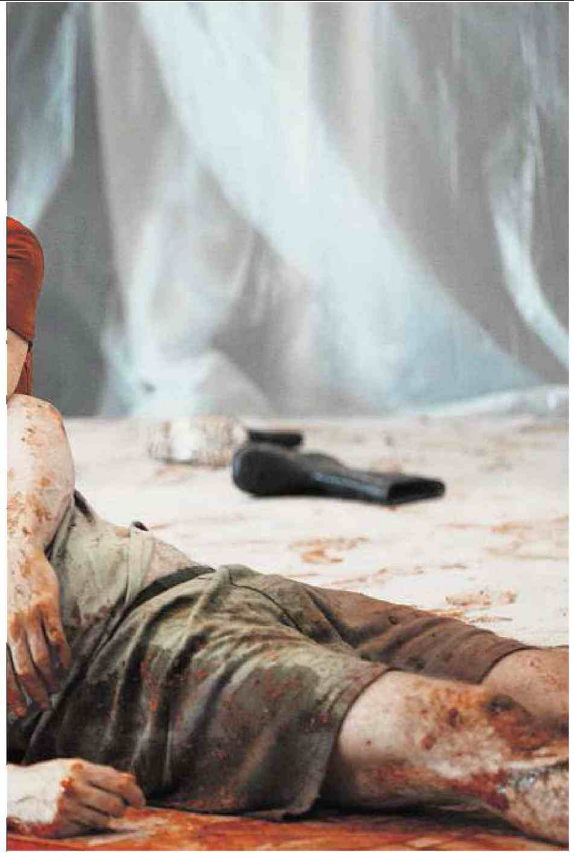
Sofie Decleir

‘De bloeddorst hitst hun liefde op’

Het verlangen naar op-perste macht is als een erotisch machts-spel. De status van koning en koningin fascineert zowel de Lady als Macbeth. Cruciaal is de passie voor macht die zij delen. Samen beleven ze de weg erheen, dat bindt hen. Zij wil graag grenzen verleggen om hun huwelijk fris te houden. De bloeddorst hitst hun liefde op. Maar omdat Macbeth blijft moorden raakt alles uit balans. De waanzin breekt los.

„Met ons Antwerpse gezelschap Theater Zuidpool spelen we sinds 2010 de voorstelling in een concertante uitvoering op ruige muziek van Mauro Pawlowski. Ik zing daarbij. Er is vaak gezegd dat de Lady eigenlijk een man is, zelfs dat zij de moordenaress is en niet haar man. Zij legt de dolken immers klaar in de slaapkamer van de oude koning. Zo dicht is ze hem dus genaderd. Volgens beveelt ze Macbeth de moord te plegen. Zij heeft alles voorbereid.

„Lady Macbeth houdt de waanzin langer onder controle dan Macbeth zelf. Totdat ook zij te gronde gaat. De kiem van de moord is door de heksen in Macbeths hoofd gezaaid. Lady Macbeth heeft die kiem alleen maar wat water gegeven. Met alle tragiek van dien. Daarom luidt mijn advies aan Macbeth: ‘Niet denken maar doen! Wees een man.’

Fedja van Huêt als Macbeth en Chirs Nietvelt als Lady Macbeth bij TGA Foto Jan Versweyveld

Chris Nietvelt Foto Jan Versweyveld

Mirjam Stolwijk Foto Karel Zwaneveld

Catherine ten Bruggencate

Marieke Heebink Foto Serge Ligtenberg

Sofie Declair Foto Raymond Mallentjer